

PAPER DETAILS

TITLE: 1909 ÇAGA YANGINI VE RESADIYE (YENİÇAGA) KASABASININ KURULUSU

AUTHORS: Tarik YALDIRAK

PAGES: 99-114

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2759979>

1909 ÇAĞA YANGINI VE REŞADIYE (YENİÇAĞA) KASABASININ KURULUŞU*

*Tarık YALDIRAK***

ÖZ

Bolu sancağının Gerede kazasına bağlı Çağa kasabası, üç tepe arasında ve gayet dar bir vadi üzerindedir. Kasabada ilki 1879 civarında, 1901 ve 1909 yıllarında olmak üzere otuz yıl zarfında üç yangın meydana gelmiştir. Son yangında kasabanın büyük bir kısmı yok olmuştur. İlk müdahale 80 kadar çadırı bölgeye ulaştıran askeriye tarafından yapılmıştır. Akabinde çevre mahallerden yardım toplanarak açıkta kalan ahalinin barınması ve günlük yaşesinin sağlanmasına çalışılmıştır. Ayrıca içinde bulundukları durum merkezi yönetime bildirilerek yardım istenmiştir. Diğer taraftan taşra yönetimi sık yaşanan yangınlardan dolayı, yangınzedeler için, Gölağzı mevkiinde “Reşadiye” adında bir kasaba kurulmasını talep etmiştir. Ancak gerekli izin ve yardımlar geç geldiğinden, ahali 1910 kışını çadırlarda ve kulübelerde geçirmek zorunda kalmıştır. Yangında evini kaybeden her aileye, evlerini yeniden inşa etmeleri için, devlet hazinesinden 2.000 kuruş yardım verilmiştir. İlâveten kasabanın inşasında kullanılmak üzere, umumi ihtiyaçlar için 132.000 kuruş destek talep edilmiş, bu meblağ merkezi yönetim tarafından yüksek görülerek daha cüzi bir miktar gönderilmesine karar verilmiştir. Reşadiye’de 1910 baharında inşaat başlamıştır. Bazı yangınzedeler buraya yerleşmek istemedikleri için evlerini yine Çağa’ya yapmayı tercih etmiştir. Taşra yönetimi her ne kadar tedbirler alsa da buna engel olamamıştır. Böylece Çağalıların bir kısmı eski kasabalarında kalırken diğer kısmı Reşadiye’ye yerleşmiştir.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı, Yangın, Bolu sancağı, Çağa, Reşadiye.

1909 ÇAĞA CONFLAGRATION AND ESTABLISHMENT OF REŞADIYE (YENİÇAĞA) TOWN

ABSTRACT

This paper deals with conflagrations or destructive fires in Çağa and the resulting establishment of a new town called Reşadiye in 1909. The town of Çağa, which is connected to the Gerede district of the Bolu sanjak, is between three hills and on a very narrow valley. Three significant conflagrations occurred in the town over thirty years, the first being around 1879, and the others in 1901 and 1909. Most of the town was destroyed in the last one. The first aid attempts were made by the

* Gönderim Tarihi: 12.06.2022. Kabul Tarihi: 18.07.2022.

** Öğretmen, MEB, tyaldirak@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9472-6942.

military, which delivered about 80 tents to the region. Afterwards, donations were collected from the surrounding areas and it was tried to provide shelter and daily sustenance for the people who were homeless. Local administration was concerned about the disaster and reported the developments to the central government, requesting subsidies and support. On the other hand, the provincial administration demanded the establishment of a new town named Reşadiye in the Gölağzı area for the victims due to the frequent conflagrations. However, since the official procedures were not complete in time and the required aid was too late, the community had to spend the winter of 1910 in tents and sheds. Each family who lost their house in the fire was subsidised 2.000 *kuruş* from the state treasury to rebuild their houses. In addition, 132.000 *kuruş* of support was requested for the reconstruction of the town. only a small amount of financial support was provided by the Government. Yet, the construction began in the spring of 1910 in Reşadiye. Those who survived the fire preferred to rebuild their houses in Çağa again because they did not want to settle in Reşadiye. Although the provincial administration laid out certain regulations, they did not help. Thus, some people from the Çağa town kept living in the old town while others settled in Reşadiye.

Keywords: Ottoman, Conflagration, Bolu Sanjak, Çağa, Reşadiye.

Giriş

Yangınlar, yerleşim birimleri ve doğa üzerinde ciddi tahribat yaratan afetlerdendir. Yangınları oluşum şekillerine göre; yıldırım düşmesi sonucu meydana gelenler, kuraklığın ve sıcak havanın neden oldukları, deprem sonrası kargaşa ortamından kaynaklananlar, meteor veya meteor yağmuru sonrasında meydana gelenler, insan ihmalkârlığı yüzünden çıkanlar ve kundaklama nedeniyle meydana gelenler olmak üzere altı kategoride tasnifleyebiliriz.¹

Osmanlı Devleti'nde pek çok kez yangın yaşanmıştır. En fazla yangının gerçekleştiği şehir İstanbul'dur. Sokakların dar ve dolambaçlı olması, yapıların saçak, cumba ve çardak çıkıntıları, evlerin ahşaptan ve bitişik nizam yapılması, yangınların büyümesine neden olmuştur.² Genellikle evlerin zeminleri, kat araları ve köşe kısımları meşe kerestesinden yapılır ve araları kerpiçle doldurulurdu. İç cephe çamurla dış cephe ise kereste ile kaplanırdı. Ahşap yapı tercih edilmesinin sebebi ise ucuz ve isteğe göre şekillendirilebilir olmasıydı. Ayrıca bu yapıların esneme kabiliyeti olması depremden daha az hasarla kurtulabilmelerini sağlıyordu. Osmanlı idaresi, yangınlardaki dezavantajına rağmen depremlerde daha az hasara sebep olması ve halkın temin etmesinin

¹ Mehmet Yavuz Erler, her bir kategorideki yangın oluşum sebebine, ilgili makalenin dipnotunda, Osmanlı Arşiv Belgeleri'nden örnekler vermiştir. Bkz. Mehmet Yavuz Erler, "1870 Yılında Doğu Karadeniz'de Çıkan Yangın ve Etkileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 20, S: 31, Ankara 2000, s. 209.

² Cemal Sezer, "1893 Büyük Bolu Yangını", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 15, S: 1, Bolu 2015, s. 238-239.

daha kolay olmasından dolayı ahşap yapıyı özendiriyordu.³ Diğer taraftan meydana gelen yangınlar devlete mali açıdan yük olmaktaydı. Yangın sonrası zarar görenlerin başka bir yere taşınması, barınma ihtiyaçlarının karşılanması ve vergilerden muaf tutulması gibi uygulamalar bu yükü oluşturan kalemlerdendi.⁴

Çağa kasabasında⁵ otuz senelik zaman zarfı içerisinde üç defa yangın meydana gelmiş ve kasaba her yangında ciddi hasar görmüştür. İlk yangınla ilgili herhangi bir evraka ulaşılamamakla birlikte, 1909 yılında meydana gelen yangına ait belgelerde geçen bilgilerden, bu yangının, 1879 yılı civarında gerçekleştiği anlaşılmaktadır.⁶ Daha sonraki yangın 1901 yılında gerçekleşmiş ve 29 evin yanmasıyla neticelenmiştir.⁷ Bu yangınla ilgili olarak da detaylı bilgiler edineceğimiz evraklara ulaşılamamıştır. Konumuz olan son yangın ise 1909 yılında gerçekleşmiştir.

Araştırmanın konusu, 1909 yılında Çağa kasabasının büyük bir kısmının ortadan kalkmasına neden olan yangın ve Reşadiye kasabasının kuruluş süreciyle sınırlıdır. Araştırmanın amaçları ise bölge tarihini aydınlatmak, 1935'te Yeniçağa adını almış olan yerleşim yerinin⁸, Reşadiye'nin, kuruluş serüvenini anlatmak, çalışma konusu kapsamında merkez-taşra ilişkilerini incelemek ve Osmanlı Doğal Afetler tarihine küçük bir katkı sunmak şeklinde sıralanabilir. Makale T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan birincil kaynaklara dayanıp tetkik eserlerle desteklenmiştir.

³ Kemalettin Kuzucu, "Osmanlı Başkentinde Büyük Yangınlar ve Etkileri", *Osmanlı*, C: 5, Ankara 1999, s. 688.

⁴ Talip Ayar, Arşiv Belgelerinde Mudurnu Yangınları (1888-1906), *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 14, S: 2, Bolu 2014, s. 307.

⁵ Kasaba terimi genellikle köyden büyük şehirden küçük yerleşim birimleri için kullanılmakla birlikte üzerinde uzlaşılan bir tanımı bulunmamaktadır. Bkz. Tuncer Baykara, "Kasaba", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 24, İstanbul 2021, s.525; İncelenen arşiv belgelerinde gerek Çağa için gerekse Reşadiye için kimi kez köy kimi kez ise kasaba ifadesi kullanılmıştır. Kasaba ile idari bir birim olan nahiye/bucak terimleri birbirine karıştırılmamalıdır. 1864 yılındaki düzenlemeyle Osmanlı idari taksimatında vilayet, sancak/liva, kaza ve köy idari birimleri düzenlenmiştir. 1871 yılında ise bu birimlere nahiye eklenmiştir. Bkz. Fatih Sadık Torun, "Son Dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı", *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S: 14, 2017, s. 88-89; Bu dönemde hem Çağa'nın hem de kurulmasıyla birlikte Reşadiye'nin idari taksimatta köy olduğu görülmektedir.

⁶ BOA., Şura-yı Devlet (ŞD.), 35/12, Lef:13, 10 Ağustos 1325 (15 Ağustos 1909); BOA,ŞD, 1683/27, Lef:1, 15 Ramazan 1327 (30 Eylül 1909); BOA, ŞD, 1691/10, Lef:1, 27 Teşrinievvel 1328 (9 Kasım 1912).

⁷ BOA., Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT.), 2518/16, Lef:1, 18 Rebüylahir 1319 (4 Ağustos 1901)

⁸ *T.C Resmi Gazete*, 9 Şubat 1935, S: 2925, ss. 4833; Yeniçağa ismi, bölgeyi ziyareti sırasında Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiştir. Bkz. <http://www.bolu.gov.tr>, erişim tarihi: 10.07.2022, 14.42.

1. Çağa Kasabası

Çağa⁹, üç tepe arasında ve gayet dar bir vadide yer alan bir kasabadır.¹⁰ XVI. yüzyılda Bolu sancağına bağlı 16 nahiyeden biridir. Mevcut tımar ve nahiyeye bağlı köy sayısı bakımından Bolu'nun en küçük nahiyesidir. Kendisine bağlı 19 köy vardır. Ancak adli taksimatta görece büyük bir kaza durumundandır. Mengen nahiyesi ve idari taksimatta Gerede'ye bağlı köylerin pek çoğu, adli taksimatta, Çağa kadılığına bağlıdır. Kasaba dört mahalleden meydana gelmektedir. Bunlar; Hamza Mescidi Mahallesi, Cami Mahallesi, Subaşı Mahallesi ve Akmesjid Mahallesi'dir.¹¹

XVII. yüzyılda özellikle tımar sisteminin etkisini kaybetmesiyle birlikte, adli bir birim olan kazalar, idari birim durumuna getirilmiş, nahiyeler ise kazanın bir alt birimi halinde sınıflandırılmıştır.¹² Arşiv belgelerinde aynı yüzyılın sonundan itibaren Çağa'dan kaza diye bahsedilmektedir.¹³ 1692-1811 yılları arasında voyvodalıkla yönetilen Bolu sancağı bu tarihten itibaren mutasarrıflıkla yönetilmeye başlanmıştır¹⁴ ve Çağa, 1811'de, Bolu'ya bağlı 19 kazadan biridir.¹⁵ 1857 tarihli Devlet Salnamesi'nde de Çağa yine karşımıza kaza olarak çıkmaktadır.¹⁶ 1864 Vilayet Nizamnamesi'nde, birkaç köyün birleşmesiyle oluşan idari birimler kaza olmayıp nahiye haline getirilerek

⁹ Çağa kasabası 40 derece 29 dakika ve 32 derece 37 dakika doğu boylamlarıyla, 40 derece 15 dakika ve 41 derece 5 dakika kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Güneybatısında Çağa Gölü, kuzeyinde Mengen, doğusunda Gerede bulunmaktadır. Evliya Çelebi Seyahatname'sinde burada bulunan kalenin –günümüzde kalenin yeri bilinmemektedir- Çağa isminde bir ihtiyar tarafından yapıldığını ve isminin buradan geldiğini söylemektedir. Bununla birlikte Çağa isminin kökenine dair çeşitli iddialar mevcuttur. Enver Konukçu, Çağa isminin ihtiyarlık/olgunluk anlamına geldiğini ifade etmekte; Akdes Nimet Kurat ise Kazan Türkçesi'nde Çağa'nın küçük anlamına geldiğini belirtmektedir. Bilge Umar tarihi çağa/çaka isminin aslında Ermenice olduğunu söylemektedir. Bu doğrultuda Ermenice değirmen anlamına gelen “çağatz” kelimesinden bozulmuş bir isim olması da ihtimal dâhilindedir. Kasabanın hangi dönemde kurulduğu bilinmemektedir. Ancak Çağa ovasında ve etrafındaki dağlık alanda Roma ve Bizans dönemine ait kalıntılar bulunmaktadır. Bkz. İdris Keleş, *Çağa ve Köylerinin Tarihi*, Ankara 2007, s. 1-45

¹⁰ BOA., Babıali Evrak Odası Evrakı (BEO.), 3648/273571, Lef: 2, 17 Eylül 1325 (30 Eylül 1909).

¹¹ Kenan Ziya Taş, *Osmanlı'nın Arka Bahçesi Bolu Sancağı*, İstanbul 2017, s. 42.

¹² Tuncer Baykara, “Kaza”, *Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi*, C: 25, Ankara 2002, s. 119-120.

¹³ BOA., Ali Emiri Mustafa II (SMST.II), 110/11937, Lef:1, 8 Cemazeyilahir 1111(1 Aralık 1699).

¹⁴ Kemal Kaya, *Osmanlı İmparatorluğunda Voyvodalık*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2004, s. 28; Voyvoda, merkezi hazine adına vergi toplayan tahsildar olup aynı zamanda mutasarrıf ya da vali vekilidir. Bkz. Erol Özvar, “Voyvoda”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 43, Ankara 2013, s.129-131.

¹⁵ Mithad Kemal Bey, *Ayanlar Devrinde Bolu*, Haz. Hamdi Birgören, Bolu 2008, s.32.

¹⁶ M.Zekai Konraba, *Bolu Tarihi*, Bolu 1960, s.422.

kazalara ilhak edileceği ifade edilmiştir. Ancak nahiye yönetimini etraflı bir biçimde düzenleyen 1871 Vilayet Nizamnamesi'dir.¹⁷

1874 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne bakıldığında Çağa'nın Gerede kazasına bağlı bir nahiye olduğu görülmektedir.¹⁸ XIX. yüzyılın sonunda iki mahalleden oluşan kasabada 142 hane ve 899 nüfus kaydedilmiştir. Ayrıca kendisine bağlı 52 köyü bulunan Çağa nahiyesinin¹⁹, XX. yüzyılın başında Gerede kazasına ilhak edildiği ve kasabanın idari taksimatta köy haline getirildiği anlaşılmaktadır. 1870'li yılların ortasında, Mengen nahiyesi de Gerede kazasına ilhak edilmişti. Mengen'de bir kasaba merkezi bulunmayıp tamamen köylerin bir araya gelmesinden oluşmasına rağmen, ahalinin itirazı üzerine, Mengen yeniden nahiye kimliğine kavuşmuştu.²⁰ Fakat Çağa için böyle bir durum söz konusu olmadı. 1846'dan beri Bolu, Kastamonu eyaletine -1867'de vilayet haline geldi- bağlı bir sancaktı.²¹ II. Meşrutiyet'in ilanı ile Bolu bağımsız bir sancak haline geldi. Ereğli, Zonguldak, Gerede, Devrek, Bartın, Mudurnu ve Göynük Bolu'ya bağlı kazalardı.²² Çağa ise idari taksimatta Gerede Kazasına bağlı bir köydü.

Çağa kasabası 1909 yangınından önce Cami-i Atik ve Asilbey adında olmak üzere iki mahalleden²³ ve 161 evden oluşuyordu.²⁴ Kasabada son 11 sene de ev sayısının sadece 19 kadar arttığı ve ciddi nüfus değişimi olacak emarelerin bulunmadığı dikkate alınırsa 1000-1050 arası nüfus bulunduğu tahmin edilebilir. Kasaba, yörede demircilik zanaatıyla bilinmekteydi.²⁵ Demircilik mesleği dışında Çağalıların 5'te 1'i tarımla uğraşmakta geri kalanı odunculuk, bakkallık ve amelelik gibi işlerle iştigal etmekteydi.²⁶

2. 1909 Çağa Yangını ve Gölağzı'na Nakil

Yangın 2 Ağustos 1909 Pazartesi günü çıkmıştır. Yangında 131 ev, 60 dükkân, 3 kahvehane, 6 ambar, 8 ahır, 27 samanlık, 1 fırın, 2 cami, 2 sıbyan mektebi, 1 tekke ve 1 medrese yanmış, 1 ihtiyar kadınla 2 genç hayatını kaybetmiştir. Bütün kasabadan sadece 30 kadar ev kurtarılabilmektedir. Maddi hasar

¹⁷ Mustafa Gençoğlu, "1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi*, S: 2.1, 2011, s. 79-80.

¹⁸ Güray Önal, *Osmanlı Devri Kastamonu Vilayet Salnamelerinde Bolu Sancağı*, Bolu 2011, C: I, s.130.

¹⁹ Güray Önal, *Osmanlı Devri Kastamonu Vilayet Salnamelerinde Bolu Sancağı*, Bolu 2011, C: II, s. 691-693.

²⁰ Tarık Yalçınrak, *XIX. Yüzyılda Mengen Kazasının Sosyo-ekonomik Durumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi, Düzce 2021, s. 6-7.

²¹ İlhan Şahin, "Kastamonu", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 24, Ankara 2001, s.588.

²² Bolu Livası 1921-1925 Senesi Salnamesi, Haz. Nermin Kılıç-Ayşe Kayapınar- Bilge Kaya, Fahri Kılıç- Levent Kayapınar, Bolu 2008, s.273.

²³ Önal, *a.g.e.*, C: II, s.691.

²⁴ BOA., BEO., 3702/277581, Lef:1, 21 Teşrinisani 1325 (4 Aralık 1909).

²⁵ BOA., BEO., 3702/277581, Lef:1, 21 Teşrinisani 1325 (4 Aralık 1909).

²⁶ BOA., Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH.MUİ.), 3-4/7, Lef:12, 29 Ağustos 1325 (11 Ağustos 1909).

25.000-30.000 kuruş arasındadır. Kasabada, yakın zamanda iki kez yangın çıkmasına rağmen, itfaiye alet ve edevatı bulunmamaktadır. Yangın sırasında meydana gelen şiddetli rüzgâr yüzünden afet büyümüş ve kasabanın büyük kısmı küle dönmüştür.²⁷ Ayrıca yerleşim yerinin dar bir vadide olması, binaların ahşap ve birbirine bitişik inşa edilmeleri yangının yayılmasını hızlandırmıştır.²⁸

Afetin ardından ivedilikle merkezi yönetimden ve çevredeki yerleşim birimlerinden yardım talep edilmiştir. Askeriye eliyle 80 kadar çadır derhal bölgeye ulaştırılmıştır. Afetzedelerin bir kısmı çadırlarda kalırken bir kısmı da çevre köylerdeki akrabalarının yanlarına gitmiştir.²⁹ Çevre bölgelerden yardım toplama çabaları sürerken merkezi yönetimden kasabanın umumi masrafları için 3.000 kuruş, her afetzede aileye Ziraat Bankası'ndan, geri ödemek kaydıyla 300'er kuruş talep edilmiştir. Ayrıca ahalinin ev yapmak için ormandan elde edeceği keresteden dolayı ödeyeceği orman rüsumundan³⁰ affı da istenmiştir.³¹ Ziraat Bankası sadece ziraatla uğraşanlara, kendilerine kefil göstermek şartıyla 300 kuruş borç vermiştir.³² Ahalinin sadece küçük bir kısmının bundan yararlanabilmesi üzerine mutasarrıflıkla nazırlık arasında bir dizi yazışma gerçekleşmiştir. Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'nın imzasıyla Sadaret makamına, ahalinin mağduriyetini anlatan ve ahalinin orman rüsumundan affını içeren bir arz sunulmuştur.³³ 300 kuruşluk borç yardımının herkesi kapsayacak şekilde genişletilip genişletilmediğine dair bir evraka rastlanmamıştır. Benzer şekilde genel masraflar için istenilen 3.000 kuruşla ilgili de sadece talep yazısına ulaşılmıştır. Büyük bir ihtimalle, umumi ihtiyaçlar için istenilen meblağ hızlı bir şekilde karşılanmış olmalıdır. Bir diğer talep olan orman rüsumundan af isteği ise kabul edilmiştir.³⁴

Yangından birkaç gün sonraya ait resmi evraklarda ahalinin, sık sık felakete uğrayan bu yerde kalmak istemedikleri ve kendilerine yeni bir yerleşim yeri tahsis edilmesini istedikleri ifade edilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda yerleşim yeri için üç seçenek öne çıkmıştır. Bunlar; Nallar Boğazı, Doğancı Ovası ve Gölağzı diğer adıyla Mum Pınarı olarak bilinen yerlerdir. Taşra yönetimi kendi incelemeleri sonucu, Göl Ağzı mevkinin, gerekli su kaynaklarına sahip olduğu ve yerleşim için uygun olduğuna karar vererek

²⁷ BOA., BEO., 3702/277581, Lef:1, 21 Teşrinisani 1325(4 Aralık 1909); BOA., BEO., 3611/270764, Lef:1, 22 Temmuz 1325(4 Ağustos 1909); BOA., DH.MUİ., 3-4/7, Lef: 8, 22 Temmuz 1325(4 Ağustos 1909).

²⁸ Keleş, *a.g.e.*, s. 121.

²⁹ BOA., BEO., 3611/270764, Lef:1, 22 Temmuz 1325(4 Ağustos 1909).

³⁰ 1870 Orman Nizamnamesi yayınlanana kadar, ahali kendi köylerine ya da kasabalarına ait ormanları baltalık olarak veya kendilerine arazi açmak için istediği gibi tasarruf ediyordu. Bu nizamnameyle birlikte kesim yapımları için vergi mükellefiyeti getirildi. Ormanlık alanda arazi açmak ise yasaklandı. Bkz. Cantürk Gümüş, *Türk Orman Devrimi*, Ankara 2018, s.34-38.

³¹ BOA., DH.MUİ., 3-4/7, Lef: 8, 22 Temmuz 1325 (4 Ağustos 1909).

³² BOA., ŞD., 35/12, Lef:14, 2 Ağustos 1325 (15 Ağustos 1909).

³³ BOA., ŞD., 35/12, Lef:15, 16 Ağustos 1325 (30 Ağustos 1909).

³⁴ BOA., DH.MUİ., 3-4/7 Lef: 13, 7 Eylül 1325(20 Eylül 1909).

tercihini bu yönde kullanmıştır. Gölağzı, üzerinde zirai faaliyet yapılmayan taşlı bir arazidir. Deliler³⁵ köyünün merası olarak kullanılmaktadır. Deliler köyü sakinleri de arazinin Çağalılara tahsis edilmesine razıdır. Ayrıca yeni kurulacak yerleşim yerinin isminin tahta yeni çıkan Sultan V. Mehmed Reşad'a atfen "Reşadiye" olmasını istemişlerdir.³⁶ Meralarından yoksun kalan Deliler köyü halkı ise verdikleri araziye karşılık olarak, hem Çağa yaylasından hem de ormanından yararlanabilecektir.³⁷

Tüm bu talepler bir hafta içinde sadarete ulaştırıldı. Fakat uzun süre cevap gelmemesi üzerine, durum merkezi yönetime sürekli hatırlatıldı. Taşra yönetimi kışın yaklaşmasından endişeliydi. Yaklaşık bir buçuk ay sonra mevkinin uygunluğunun inceleneceğine dair bir yazı gönderildi.³⁸ Yapılan incelemenin sonucunda Gölağzı mevkiine yerleşilmesine izin verildi.³⁹

3. Gelen Yardımlar

Yangınzedelerin Göl Ağzı mevkisine yerleşmeleri için iskan izni alınmıştı ancak ahalinin ekonomik durumu iyi değildi ve Çağa çarşısı tamamen yandığı için esnaflık yapanların hepsi işinden de olmuştu. Yangınzedelerden sadece 30 ailenin yeniden ev yapabilmeye gücü vardı. Geriye kalanların ev yapmak şöyle dursun günlük işlerini sağlayacak durumları dahi yoktu. Evlerin inşası ve halkın işesi için merkezi yönetimden nakdi yardım talep edilmiş ancak bu talep kabul edilmeyerek ihtiyaçların çevreden yardım toplanarak karşılanması söylenmişti.⁴⁰ Gerede ve çevre mahallerden yaklaşık 15.000 kuruş yardım ulaştı. Bu meblağ ise muhtaç durumdaki ahalinin sadece bir iki aylık gıdasını karşılayabilecek bir miktardı. Diğer taraftan kış ayları gelmişti ve halkın büyük kısmı çadırlarda barınmaktaydı. Bir kısmı ise soğuktan korunabilmek için ormandan kesim yapmak suretiyle kendilerine, eski yerlerinde derme çatma kulübeler inşa etmişlerdi. Yangınzedelerin durumunu inceleyen Gerede Kaymakamı ahalinin yeni yerleşim yerine nakledilebilmesi için her evin en az 2.000 kuruşa mâl olacağını hesaplayarak, maddi imkânı olmayanlara 100 ev inşası için 200.000 bin kuruş talep etmiştir. Silsile yoluyla sadarete ulaşan talep

³⁵ Günümüzdeki adı Akıncılar'dır. Bkz. <https://nisanyanmap.com>, erişim tarihi:18.05.2022, 22:49.

³⁶ BOA., ŞD., 35/12, Lef:16, 26 Temmuz 1325(8 Ağustos 1909). Çağalı yangınzedelerin yerleşmesi için önerilen üç yer olduğundan ve bunlardan Gölağzı ve Nallar Boğazı mevkisinden bahsedilmektedir. Ancak önerilen üçüncü yerin Doğancılar Ovası olduğunu Yeniçağa Belediyesi ve YENKAV'ın destekleriyle hazırlanan anonim bir kaynaktan öğreniyoruz. Bkz. Anonim, Güzellikler Diyarı Yeniçağa, Yücel Ofset Matbaacılık, Ankara 1997, s. 21.

³⁷ BOA.,ŞD. 35/12, Lef:3, 2 Haziran 1328 (15 Haziran 1912).

³⁸ BOA., DH.MUİ. 3-4/7 Lef:13, 7 Eylül 1325 (20 Eylül 1909).

³⁹ BOA., BEO., 3648/273571, Lef:1, 26 Eylül 1325 (9 Ekim 1909).

⁴⁰ BOA., DH.MUİ., 3-4/7, Lef:14, 2 Eylül 1325 (15 Eylül 1909).

bu defa kabul görmüş⁴¹ ve ayrıca kurulacak kasabanın adının padişaha atıfla “Reşadiye” olmasına onay verilmiştir.⁴²

Para, ihtiyaç sahiplerine Ziraat Bankası aracılığıyla dağıtılacaktır ve bu iş için bir komisyon kurulmuştur. Taşra yönetiminin paranın ihtiyaç sahiplerine tek seferde verilmesine dair kaygıları vardır. Ahalinin parayı alıp ev yapmak yerine diğer şahsi işlerine harcayacaklarından ve gelecek kış yine meskensiz kalacaklarından korkmaktadır. Bu yüzden paranın inşaatın başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç taksit halinde verilmesini önermişler ve mevkinin bulunduğu konumdan ötürü kendilerinin inşaatı sürekli denetleme imkânları bulunmadığından buraya ayrıca bir memur tahsis edilmesini istemişlerdir. Ayrıca inşaatın 4-5 ayda tamamlanması öngörülmüştür.

Yeni oluşturulacak kasabanın umumi ihtiyaçları vardır. Bu gereksinimler için talepte bulunurken 100’ü devlet desteğiyle yapılmak üzere kasabanın 200’ün üzerinde eve ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. İleride artan nüfusla birlikte daha büyük bir yerleşim yeri olacağı düşünülerek; şadırvanıyla birlikte büyük bir camii şerif için 70.000 kuruş, 1 medrese için 30.000 kuruş, inşa edilecek 2 ayrı mahallede su isaleleriyle birlikte 1’er çeşme için 20.000 kuruş, mekteb-i ibtidai için 10.000 bin kuruş ve inşaatı kontrol etmesi için tayin edilecek memurun görev süresince alacağı maaş için 2.000 kuruş olmak üzere toplam 132.000 kuruş yardım talebinde bulunulmuştur.⁴³ Fakat bu meblağı merkezi yönetim çok yüksek bulmuş⁴⁴ ve kendi yaptığı hesaplamalar sonucu camii şerif için 25.000 kuruş, mekteb-i ibtidai için 6.000 kuruş, çeşmeler için 20.000 kuruşun yeterli olduğuna kanaat getirmiştir.⁴⁵ Çevre köylerde bulunan medreseler ihtiyacı karşılayacağı için yeni bir medrese yapılmasına gerek görülmemiştir.⁴⁶ Camii şerif masrafinin Evkaf-ı Hümayun Nezareti’nin, mekteb-i ibtidai masrafinin Maarif-i Umumiye Nezareti’nin ve çeşmelerin masraflarının ise taşra yönetimi ile halkın ortaklaşa karşılamasına karar verilmiştir.⁴⁷

Çağa ile aynı sancağa bağlı olan Bolu -kasaba merkezi- ve Mudurnu’da yakın tarihlerde meydana gelen yangınlar incelendiğinde ihtiyaçların karşılanma biçiminin yörenin özelliğine, maddi durumuna ve idarecilerin izlediği yönetime göre değiştiği görülmektedir. 1893’te Bolu’da meydana gelen büyük yangında 138 ev, 21 han, 409 dükkân, 1 saat kulesi ve 1 depo yanmıştır. Yangın sonrası çevreden iyi bir miktar yardım toplanmış ancak yangının yol açtığı tahribat fazla olduğu için, o dönem Bolu’nun bağlı olduğu Kastamonu vilayeti, Sadaretten izin almak suretiyle merkeze göndereceği emlak vergisi gelirlerini yangınzedeler için tasarruf etmiştir. Bolu’da yangınzedeler için ev başına ortalama 2.500 kuruş

⁴¹ BOA., Meclis-i Vala (M.V.) 136/63, Lef:1 24 Kanunisani 1330 (6 Şubat 1910).

⁴² BOA., DH.MUİ., 3-4/7 Lef:23, 20 Mart 1326 (2 Nisan 1910).

⁴³ BOA., BEO., 3753/281449, Lef:3, 11 Nisan 1326 (24 Nisan 1910).

⁴⁴ BOA., M.V., 136/63, Lef:1 24 Kanunisani 1330 (6 Şubat 1910).

⁴⁵ BOA., M.V., 143/1, Lef:1, 3 Şaban 1328 (10 Ağustos 1910).

⁴⁶ BOA., BEO., 3792/284398, Lef:2, 30 Eylül 1326 (13 Ekim 1910).

⁴⁷ BOA., M.V., 143/1, Lef:1, 3 Şaban 1328 (10 Ağustos 1910).

tahsis edilmiştir.⁴⁸ 1906 yılında Mudurnu’da meydana gelen İmaret Mahallesi yangınında 100 ev, 270 dükkân, 2 camii, 1 hamam ve bazı devlet daireleri yanmıştır. Yangın sonrası taşra yönetimi çevreden yardım toplamaya girişmiş ancak yeterince para toplanamamıştır. Merkezi yönetimden 200.000 kuruş nakdi yardım talep edildiyse de bunda muvaffak olunamamıştır. Ahali Orman rüsumundan muaf tutulmuş bunun dışında, yaralarını kendi sarmak zorunda kalmıştır.⁴⁹

1860 ile 1914 yılları arasında ürünlerin fiyat istikrarının korunduğu dikkate alınır⁵⁰ ve Çağa’da yaşanan ahalinin Bolululara göre, yaşadıkları evlerin standartlarının bir nebze düşük olduğu düşünülürse Çağalı yangınzedelere dağıtılan 2.000 kuruşun makul olduğu anlaşılır. Ayrıca Bolu Mutassarrıflığı Çağalı yangınzedeler için, ev başına 2.000 kuruş talep etmiş ve bu istek de kabul görmüştür. Fakat umumi alanlar için yapılan talepler yüksek görülerek düşürülmüştür. Bolu Mutassarrıflığı Çağa’nın bir cazibe merkezi olacağını düşünerek taleplerde bulunmuş ancak İstanbul yönetimi bu konuda ihtiyatlı davranarak öncelikli ihtiyaçları karşılamaya yönelmiştir. Merkezi yönetimin bu tutumunda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal ortam etkili olmalıdır. İttihat ve Terakki Cemiyeti henüz yeni iktidara gelmiş ve hâlihazırda bir iktisat politikası bulunmamaktadır. İktidarının ilk yıllarında ekonomi alanında köklü değişiklikler yapmaktan geri duran İttihat ve Terakki yönetiminin harcama yapma konusunda temkinli davranması mâkuldur.⁵¹ Kendi dönemlerindeki pek çok hükümet gibi onlar da ekonomiye, siyasi ve idari sorunlardan daha az önem vermiştir.⁵²

4. Reşadiye ve Çağa’da Yapılan İnşaatlar

1910 yazında ödemeleri alan Çağa ahalisinin bir kısmı, evlerini Göl Ağzı mevkisine yapmak yerine Çağa’ya inşa etmişlerdir. Mutassarrıfın para yardımının 3 taksitte verilmesi ve inşaatı kontrol için bir memur tayin edilmesi taleplerinin dikkate alınmaması bu vaziyetin meydana gelmesinde ana etkindir. Bu durum bizi bir noktada şüpheyne düşürmektedir. Gölağzı mevkisine nakledilmeyi Çağa ahalisinin talep ettiği, üst makamlara yazılan yazıda özellikle belirtilmekteydi. Ancak ahalinin parayı aldıktan sonra tekrar evlerini Çağa kasabasına inşa etmeleri, en azından Çağalılar arasında bu konuda bir fikir birliğinin bulunmadığını göstermektedir. Ayrıca nakil konusunda ahali tarafından yazılan bir arzuhal de bulunmamaktadır. Bu durum nakil talebinin, çok sık yangın çıktığından dolayı halkın sıhhatini düşünerek, daha çok taşra idarecilerinin isteği olabileceğini akla getirmektedir.

⁴⁸ Sezer, a.g.m., s.239-240.

⁴⁹ Talip Ayar, a.g.m., ss.316-319.

⁵⁰ Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*, İstanbul 2020, s. 110

⁵¹ İsmail Kurt, *İttihat ve Terakki Döneminde Osmanlı Ekonomisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2012, s. 112-113.

⁵² Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Çev. Boğaç Babür Tuna, Ankara 2017, s. 309.

Yangınzedelere yardımların dağıtılmasından sonra 1910 yılının Haziran ayına kadar Çağa'ya 26 ev inşa edilmiştir. Diğer yandan ise Çağalıların diğer kısmı Reşadiye'de inşaata başlamıştır. Bu durum üzerine taşra idaresi yeniden Çağa'ya inşaat yapanlara bunun kabul edilemeyeceğini anlatacak bir nasihat heyeti göndermiştir. Ayrıca Çağa'ya kurulan pazarın Reşadiye'ye kurulması ve Çağa yoluna iki ay süreyle 10-15 kişilik bir jandarma ekibi görevlendirilerek, pazarcıların Çağa'ya gitmelerini engellemek üzere tedbir alınmıştır. Bolu Mutasarrıflığı, nasihat heyetinin yeniden Çağa'ya mesken inşa eden yangınzedeleri güzellikle ikna edemedikleri takdirde, yapılan inşaatı yıkmak için Dâhiliye Nezareti'nden izin istemiştir.⁵³ Fakat bu iznin verilmediği anlaşılmaktadır.

1912 yılına gelindiğinde Reşadiye'nin 75 ev, 2 cami-i şerif, 1 medrese, 1 hamam, 11 dükkân 4 kahvehane ile 1 handan ibaret olduğu ve 400 kadar nüfusu barındırdığı rapor edilmektedir. Çağa'da ise yangından zarar görmeyenler, yangınde olduğu halde Reşadiye'ye taşınmayı reddedenler ve daha sonra Çağa'ya yapılan evlerle birlikte, 75 ev bulunmaktadır. Çağa idari taksimatta zaten köy statüsündeydi. Yangından sonra Reşadiye'nin inşa edilmesinin ardından, başka bir köye bağlı mahalle haline getirilmesi düşünüldü. Bu uygulama aynı zamanda insanları Reşadiye'ye taşınma konusunda da teşvik edecekti. Lakin yakın bir yerde idari açıdan bağlanacak bir köy bulunmadığından ve bu konuda ısrar edilirse şikâyetlere yol açacağından Çağa müstakil bir köy olarak kalmaya devam etti.⁵⁴ Reşadiye de köy statüsüne alınıp bir muhtarlık ihdas edildi.⁵⁵ İnşa edilen mahallelere Çağa'daki mahallelerin adları olan Cami-i Atik ve Asilbey isimleri verildi.⁵⁶

5. Çağa ve Deliler Köyleri Arasındaki Anlaşmazlık

Kendi meralarını Reşadiye kasabasının teşekkülü için yangınzedelere veren Deliler köyü ahalisine, bunun karşılığında Çağa yaylasından ve ormanından yararlanma hakkı verilmiştir. Ancak daha sonra Çağa'da kalanlar bu duruma karşı çıkmış ve bir köyün sınırları içinde olan yayla ve ormandan başka bir köyün ahalisinin yararlanmasının hukuki olmadığını iddia etmişlerdir. Deliler köyü ahalisi bu haklardan yararlanmaya başlayınca da iki köy arasında şiddet olayları baş göstermiştir. Mutasarrıflık birkaç senedir süren bu geçimsizliğin, yaz mevsiminde hayvanların yayla zamanının gelmesiyle birlikte, istenmeyen olaylara sebep olmasından endişe duymaktadır. Bu doğrultuda iki taraf arasındaki anlaşmazlığa tarafsız kalan Mutasarrıflık konuyu Şura-yı

⁵³ BOA., DH.MUİ., 49-2/31, Lef:11, 23 Mayıs 1326 (5 Haziran 1910).

⁵⁴ BOA., ŞD., 1691/10, Lef:1, 27 Teşrinievvel 1328 (9 Kasım 1912).

⁵⁵ BOA., BEO., 4115/308558, Lef:1, 5 Teşrinisani 1328 (18 Kasım 1912).

⁵⁶ Keleş, a.g.e., s. 157.

Devlet'e⁵⁷ taşıyarak bu konu hakkında kesin bir karar verilmesini beklemektedir.⁵⁸ Meselenin nasıl hallolduğuna dair bir bilgi tespit edilememiştir.

Sonuç

Çağa yangını 2 Ağustos 1909 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra bir hafta içinde yangının yaşandığı yerden nakil talebinin ortaya çıkması, taşınabilecek 3 yerin önerilmesi ve Gölağzı mevkiinin seçilmesi işlemlerinin çok hızlı gerçekleştiği görülmektedir. Daha sonra ahalinin bir kısmının 2.000 kuruşluk yardımı almasına rağmen evini yine eski kasabasına yapması bu konuda bir mutabakatın olmadığını ve muhtemelen ahalinin iyiliği için taşra yöneticileri tarafından bu talebin yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca ahali tarafından yazılan bir arzuhalde tespit edilememiştir. Yeni kurulacak kasabaya Sultan V. Mehmed Reşad'a atfen "Reşadiye" adının verilmesi talep edilmiştir. Çağalıların ya da taşra yöneticilerinin bu tercihi, yangının sebep olduğu ihtiyaçların hızlı bir şekilde karşılanmasını istemeleriyle ilgili olmalıdır.

Yangından sonra halkın yardımına ilk olarak askeriye yetişmiştir. Çevredeki yerleşim yerlerinden ise yeterince yardım toplanamamıştır. Çağalılar 1910 kışını çadırlarda ya da derme çatma kulübelere geçirmiştir. Taşra yöneticileri merkeze gönderdikleri yazıda ahalinin içler acısı durumunu anlatmaya kelimelerin yetmediğini ifade etmiştir. Gerekli izinlerin ve yardımın bu kadar geç gelmesinde imparatorluğun içinde bulunduğu zorlu süreç etkili olmuş olmalıdır. Meşruti yönetim henüz yeni kurulmuş ve çok geçmeden bir karşı devrim girişimine maruz kalmıştı. Yeni yönetim siyasi, idari ve ekonomik alanlarda pek çok sorunla uğraşıyordu. Bu yoğunluk gecikmenin mazereti değilse de sebebi olabilir.

Merkezi yönetimden 1 cami ve 1 mektep yapılması için para ayrıldığı ve medreseye ihtiyaç olmadığı belirtildiği halde 2 yıl sonra yazılan bir mazbatada Reşadiye'de 2 cami ve 1 medrese bulunduğu ancak hiç mektep bulunmadığı görülmektedir. Camiler için gelen para, 2'ye bölünüp 2 ayrı mahalleye 2 ayrı cami yapılması suretiyle tasarruf edilmiş olabilir. Ancak kasabada mektebin neden bulunmadığı ve medresenin nasıl yapıldığı muammadır.

Mutasarrıflığın, ev yapımı için verilen paranın 3 parça halinde verilmesini ve evlerin yapılıp yapılmadığını denetlemek için bir memur atanmasını istemesi yaşanacak aksilikleri önceden gördüğünü gösterir. Taşra yönetiminin daha sonra Çağa'ya pazarcıları sokmaması ve yangınzedelerin Çağa'ya yaptıkları evlerin yıkılmasını istemesi hem giriştikleri işi sonuçlandırma hem de Çağa'da yeniden çıkabilecek bir yangında yaşanacak felaketleri önleme arzusudur. Ancak İstanbul Hükümeti'nin bu konuda o kadar ısrarcı olmadığı görülmektedir.

⁵⁷ Şura-yı Devlet, idari yargı ve danışma organıdır. Bkz. Ali Akyıldız, "Şura-yı Devlet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 39, İstanbul 2010, s. 236-239.

⁵⁸ BOA. ŞD. 35/12, Lef:6, 12 Cemazeyilahir 1331 (19 Mayıs 1913).

Neticede eski Çağa ahalisi, Reşadiye ve Çağa olmak üzere ikiye bölünmüş, Çağa da nispeten kalabalık bir köy olmaya devam etmiştir.

Çağalılar ile Deliler köylüsü arasındaki anlaşmazlıkta ise Deliler ahalisinin mağduriyeti görülmektedir. Kendi köylerinin merasını yangınzedelere veren köylüler, bu konuda hiçbir sorun çıkarmamıştır. Çağa yaylasından ve ormanlık alanından faydalanmak onlar için daha iyi bir seçenek olmalı ve aynı zamanda insanların yaşadıkları sefaletle karşı, onlara destek vermek istemiş olmalı. Ancak daha sonra Çağa yaylasına ve ormanlık alana alınmak istenmediklerinde, kendileri mağduriyet yaşamış ve mesele idari yargıya intikal etmiştir.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA.), Ali Emiri Mustafa II (SMST.II): 110/11937.

BOA., Babıali Evrak Odası (BEO.): 3648/273571; 3702/277581; 3611/270764; 3753/281449; 3792/284398; 4115/308558.

BOA., Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT.) 2518/16.

BOA., Dahiliye Muheberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH.MUI.): 3-4/7; 49-2/31.

BOA., Meclis-i Vala (MV.): 136/63; 143/1.

BOA., Şuar-yı Devlet (Ş.D): 35/12; 1683/27; 1691/10.

T.C Resmi Gazete, 9 Şubat 1935, S: 2925.

2. Kitap ve Makaleler

Anonim, *Güzellikler Diyarı Yeniçağa*, Yücel Ofset Matbaacılık, Ankara 1997.

AYAR, Talip, *Arşiv Belgelerinde Mudurnu Yangınları (1888-1906)*, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:14, S:2, Bolu 2014, ss. 305-327.

BAYKARA, Tuncer, “Kaza”, *Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi*, C: 25, Ankara 2002, ss. 119-120.

_____, “Kasaba”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 24, İstanbul 2001.

Bolu Livası 1921-1925 Senesi Salnamesi, Haz. Nermin Kılıç-Ayşe Kayapınar- Bilge Kaya, Fahri Kılıç- Levent Kayapınar, Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları (BAMER), Bolu 2008.

ERLER, Mehmet Yavuz , “1870 Yılında Doğu Karadeniz’de Çıkan Yangın ve Etkileri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C: 20, S: 31, Ankara 2000, ss. 209-218 .

GENÇOĞLU, Mustafa “1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi*, S: 2.1, 2011, ss. 29-50.

GÜMÜŞ, Cantürk, Türk Orman Devrimi, Türkiye Ormancılar Derneği, Ankara 2018.

KAYA, Kemal, *Osmanlı İmparatorluğunda Voyvodalık*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2004.

KELEŞ, İdris, Çağa ve Köylerinin Tarihi, Yücel Ofset Matbaacılık, Ankara 2007.

KONRAPA, M. Zekai, Bolu Tarihi, Bolu Vilayet Matbaası, Bolu 1960.

KURT, İsmail, *İttihat ve Terakki Döneminde Osmanlı Ekonomisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2012.

KUZUCU Kemalettin, “Osmanlı Başkentinde Büyük Yangınlar ve Etkileri”, *Osmanlı*, C: 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 679-699.

LEWIS, Bernard, Modern Türkiye’nin Doğuşu, Çev. Boğaç Babür Tuna, Arkadaş Yayınları, Ankara 2017.

Mithad Kemal Bey, Ayanlar Devrinde Bolu, Haz. Hamdi Birgören, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu 2008.

ÖNAL, Güray, Osmanlı Devri Kastamonu Vilayet Salnamelerinde Bolu Sancağı, C: I, Bolu Belediyesi Bolu Araştırma Merkezi, Bolu 2011.

_____, Osmanlı Devri Kastamonu Vilayet Salnamelerinde Bolu Sancağı, C: II, Bolu Belediyesi Bolu Araştırma Merkezi, Bolu 2011.

ÖZVAR, Erol “Voyvoda”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:43, Ankara 2013.

PAMUK, Şevket Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.

SEZER, Cemal, “1893 Büyük Bolu Yangını”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 15, S: 1, Bolu 2015, ss. 237-249.

ŞAHİN, İlhan, “Kastamonu”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 24, Ankara 2001.

TAŞ, Kenan Ziya, Osmanlının Arka Bahçesi Bolu Sancağı, Post Yayınevi, İstanbul, 2017.

TORUN, Fatih Sadık, “Son Dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nun İdari Taksimati”, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S:14, 2017, ss. 85-110.

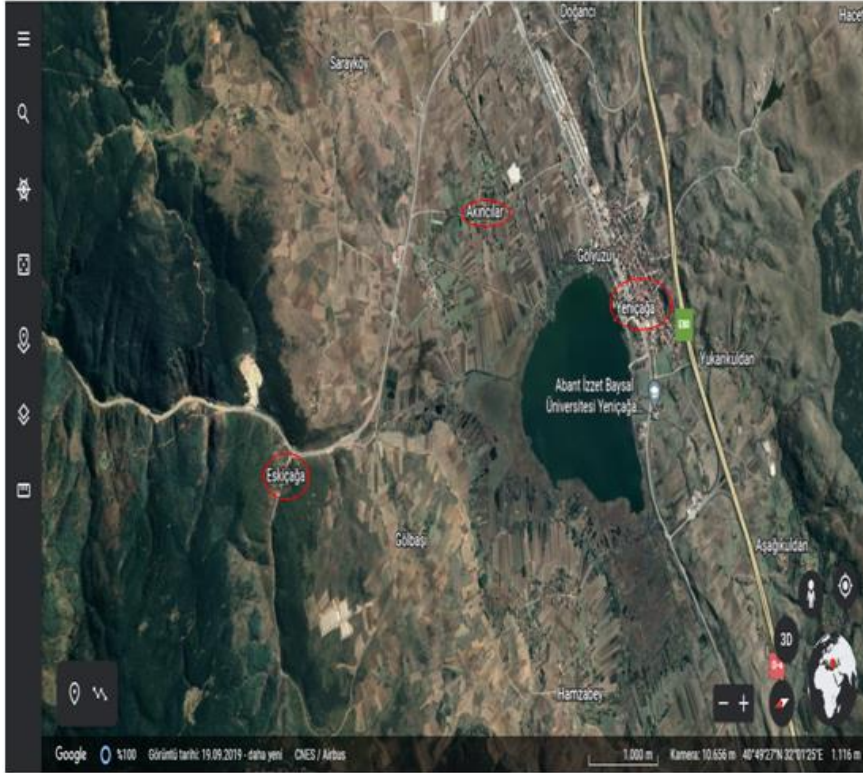
YALDIRAK, Tarık, *XIX. Yüzyılda Mengen Kazasının Sosyo-ekonomik Durumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi, Düzce 2021.

3. İnternet Kaynakları

<https://nisanyanmap.com>, erişim tarihi: 18.05.2022, 22.49.

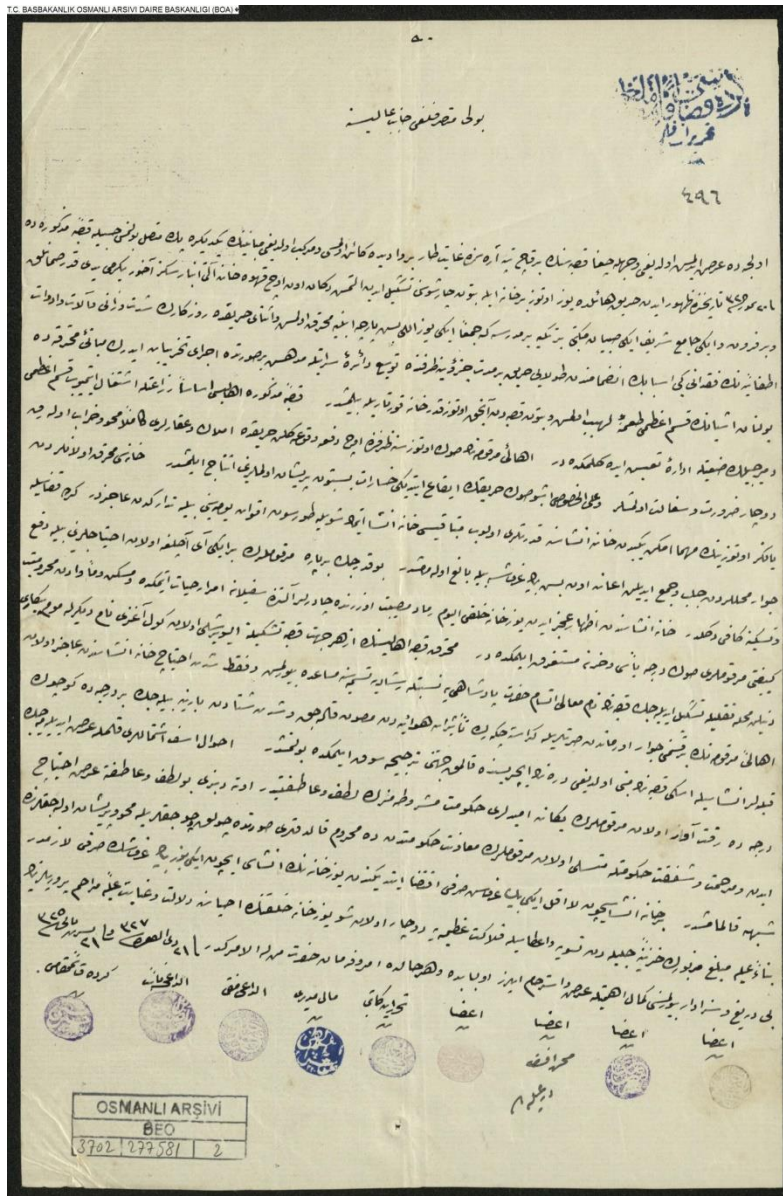
<https://earth.google.com/web/>, erişim tarihi: 08.07.2022, 00.24.

<http://www.bolu.gov.tr>, erişim tarihi: 10.07.2022, 14.42.

EKLER**Ek 1**

Google Earth internet sitesinden elde edilen uydu görüntüsü üzerinde Çağa, Deliler ve Göl Ağzı mevkileri işaretlenerek gösterilmiştir. Günümüzdeki adı Eskiçağa olan yer, tarihi Çağa kasabasının bulunduğu alandır. Deliler köyü günümüzde Akıncılar ismini almıştır. Göl Ağzı mevkisi ise bugün ki Yeniçağa ilçesinin bulunduğu konumdur.

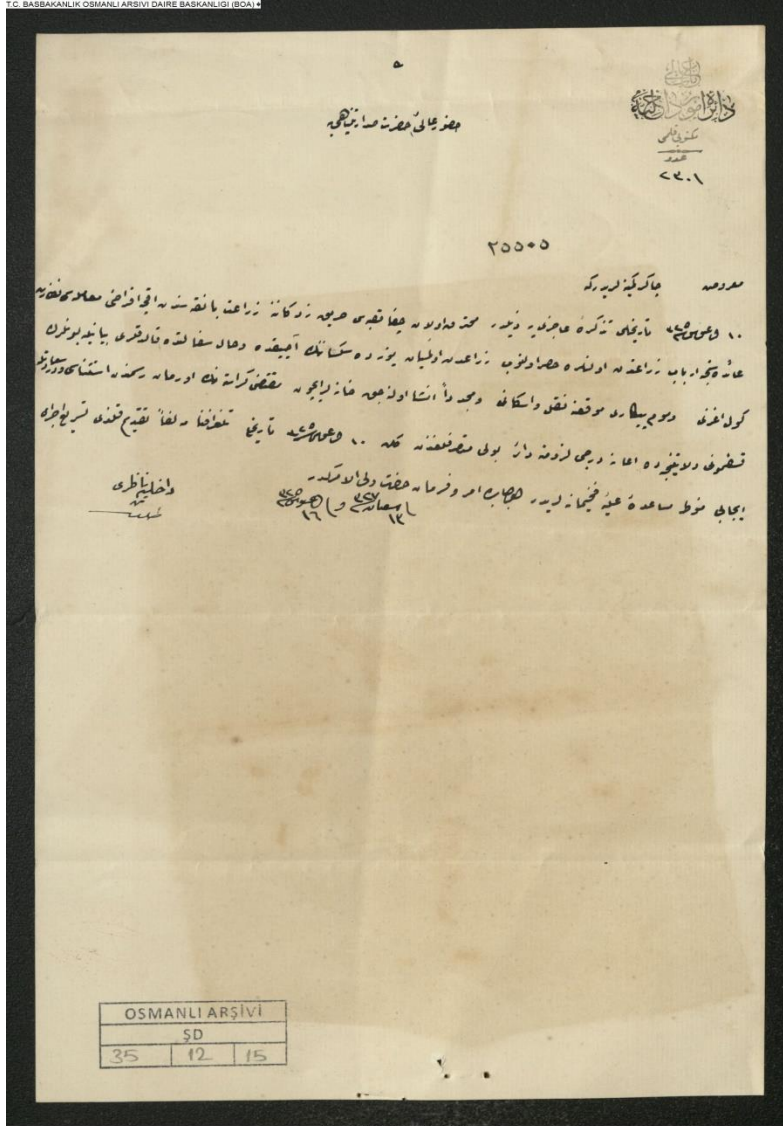
Ek 2

BEO.003702.277581.002

Yangının 2 Ağustos 1909 (20 Temmuz 1325) tarihinde çıktığını gösteren, yangında meydana gelen tahribat ile ahalinin vaziyetini anlatan ve bir takım isteklerin yapıldığı Gerede Kaymakamı'nın, memurların ve azaların mührünü taşıyan Bolu Mutasarrıflığı'na yazılmış yazıdır.

Ek 3

Bolu Mutasarrıflığından gelen telgrafname doğrultusunda, Ziraat Bankası'nın 300 kuruşluk kredisinden halkın % 80'inin yararlanamadığını ifade eden ve ahalinin yapacakları evler için elde edecekleri kerestenin Orman rüsumundan affını talep ettiklerini bildiren, Dahiliye Nazırı Talat Paşa'nın imzasıyla Sadarete gönderilen yazıdır.